

TABERELE POLITICE DIN SOCIETATEA CIVILĂ ROMÂNEASCĂ ȘI STRUCTURA LOR. ȘI CE SPUNE ASTA DESPRE NOI

Stânga românească (mă refer la cea din societatea civilă, fiindcă stângă politică nu avem) pare blocată în tiermondism. Potrivit ei, democrația liberală, drepturile omului (cu excepția notabilă a drepturilor economice), buna guvernare, statul de drept și altele asemenea sunt doar instrumente prin care hegemonul spoliază resursele locale.

Tot potrivit ei, România e o colonie – în care, pentru a avea acces la resursele distribuite de elită, trebuie să te auto-colonizezi: să vorbești limba hegemonului.

România ar fi așadar prinsă în capcana capitalismului global, care îi fură resursele prin exploatarea agresivă a precariatului. Din perspectiva stângii românești, capitalismul nu poate fi decât agresiv, opriment și exploator, atât în forma sa locală, cât și (mai ales) în formă globală.

Singurul lucru de care stânga românească pare atrasă e combaterea sărăciei și a inegalităților – pentru care e dispusă să treacă peste orice. De-asta eroii stângii locale sunt personaje nefrecventabile, precum Castro, Chavez sau Mugabe.

Sigur, e bine să spui câteva lucruri frumoase și despre Mujica, de exemplu, dar doar cu jumătate de gură, fiindcă Mujica rămâne un lider slab, care în numele democrației a fost dispus la compromisuri – și, în general, a dat prea multă atenție drepturilor omului. A combătut sărăcia și inegalitățile economice, desigur – ba chiar cu rezultate excelente – dar a fost prea democrat ca să nu fie suspect. Plus că nici nu s-a prea opus capitalismului – dimpotrivă, l-a ajutat să crească.

La rândul ei, dreapta noastră pro-capitalistă pare blocată în libertarianism (în versiuni mai hard sau mai soft).

Pentru ea, politicile de combatere a sărăciei sunt „socialiste” – adică ceva ce trebuie respins pe fond. Doar piața, lăsată liberă, combate eficient sărăcia. De unde rezultă că, dacă România e săracă, asta se întâmplă fiindcă piața nu e liberă.

Pentru dreapta pro-capitalistă de la noi, creșterea taxelor sau revenirea la impozitarea proporțională sunt interpretate ca „pedepsire a celor harnici”. Politicile de incluziune socială sau de solidaritate socială sunt „utopice”, „socialiste” („socialism” e numele pe care ea îl dă răului absolut, rău pe care îl vede pretutindeni, cu asupra de măsură), „ne-realiste”, sau chiar „mită electorală” prin care sunt întreținuți „leneșii” (evident, din banii „harnicilor”).

Dimpotrivă, orice scădere de impozite și orice scutire de impozit e interpretată ca fiind „justă”, „înțeleaptă”, expresie a viziunii corecte.

Surprinzător, adepții dreptei pro-capitaliste de la noi nu se percep pe ei înșiși drept cetățeni, ci drept contribuabili. De aici și tema lor predilectă: anticorupția.

Cât privește statul de drept, dreapta pro-capitalistă autohtonă pare interesată mai degrabă doar de instituțiile de forță și de abordările punitive.

Din perspectiva drepturilor omului, dreapta pro-capitalistă de la noi se concentrează exclusiv pe drepturile politice și civile (deși o face preferențial, doar cu privire la anumite categorii sociale și tipologii umane: din punctul ei de vedere, universalitatea drepturilor e profund chestionabilă). O parte a acestei drepte susține și unele drepturi sociale – și anume doar pe cele care pot fi interpretate ca neimpunând vreo formă de redistribuție (drepturile femeilor, drepturile persoanelor LGBT etc.).

(Și o parte a stângii susține aceste drepturi identitare, dar doar prin interpretarea respectivelor categorii – femeile și persoanele LGBT – ca specii ale precariatului oprimat de capitalismul global sau de instituțiile românești care îl susțin. Femeile „bogate” și gay-ii middle class rămân în continuare suspecți. De unde rezultă că nici stânga locală nu crede în universalitatea drepturilor omului.)

Cealaltă dreaptă autohtonă, cea naționalistă, e vehement antimodernă. Ea e simultan anticapitalistă, anticomunistă și antisocialistă, militând pentru conservatorism social și pentru un model de dezvoltare care să evite toate ideologiile modernității.

Pentru dreapta naționalistă de la noi, singurul lucru care contează e etnia, perpetuarea identității etnice (cu sau fără ajutorul ortodoxiei, care, dacă e acceptată, e interpretată ca religie identitară, nu ca religie universală).

(Și stânga, și dreapta pro-capitalistă pot la rândul lor să introducă religia în viziunea pe care o susțin – dar, la fel ca în cazul dreptei naționaliste, asta se întâmplă printr-o reinterpretare a religiei: ca susținătoare a precariatului în primul caz, sau a liberei inițiative în al doilea. Cu alte cuvinte, toate cele trei mari tabere din societatea civilă românească politizează și ideologizează religia, atunci când o folosesc – în funcție de propriile interese.)

Astea sunt, în prezent, cele trei mari tabere din spațiul public autohton. Evident, fiindcă realitatea e mai complicată decât taxonomia, apar și hibride. Există, de exemplu, un hibrid între dreapta pro-capitalistă și cea naționalistă – o combinație a libertarianismului de fond cu conservatorismul social și cu teme identitare.

La fel, există și un hibrid format la intersecția dintre stânga și dreapta naționalistă, ambele fiind atrase de teme tiermondiste.

Dar, lăsând la o parte versiunile hibride și concentrându-ne doar pe tipurile „pure” (tipuri „pure” în interiorul cărora putem oricum constata suficientă diversitate, diferențe de grad, de nuanță, de accent etc.), am zice că astea trei tipuri sunt extrem de diferite între ele – de unde ar rezulta că dialogul, chiar și contondent, dintre ele duce, pe fond, la lucruri pozitive, ca în orice democrație.

Dacă însă ne uităm cu atenție, vom descoperi ceva uimitor: deși în privința conținutului cele trei tabere sunt radical diferite între ele, în privința structurii viziunilor avem o identitate perfectă.

Modelul este același. Structura construcției este identică în toate cele trei cazuri.

În toate cele trei cazuri avem o viziune ierarhică, radical inegalitară. În fiecare dintre cele trei viziuni, „noi versus ei” e construit astfel încât „noi” să fie superior lui „ei”. Conflictul nu se poartă între egali, ci între „superiori” („noi”) și „inferiori” („ei”). Din acest motiv, conflictul nu se rezolvă după reguli comune: „inferiorii” nu au nimic în comun cu „superiorii”.

Într-o societate democratică, corupția, libertatea economică, sărăcia, inegalitatea sau identitatea (inclusiv etnică) sunt teme legitime de dezbatere.

La noi însă, temele astea sunt construite nu doar adversativ (ceea ce până la un punct e perfect acceptabil), ci și ierarhic, inegalitar – lucru care face ca dialogul să fie imposibil din start: nu dialoghezi cu „inferiorii”, fiindcă „inferiorii” fie nu au drept de existență (sunt un element toxic care poluează „adevărata realitate”), fie, dacă au totuși drept de existență, nu au drept la cuvânt (rolul lor e doar acela de a se supune).

De aici rezultă că o altă trăsătură comună celor trei tabere e autoritarismul. Acum înțelegem de ce niciuna dintre tabere nu crede cu adevărat în universalitatea drepturilor și în instituțiile și practicile democratice (care prin însăși natura lor sunt egalitare și incluzive).

În fine, toate cele trei tabere percep realitatea ca pe un joc de sumă nulă, în care dacă cineva câștigă, automat altcineva pierde. De aici și agresivitatea conflictului dintre „noi” și „ei”: într-un joc de sumă nulă, compromisul reciproc benefic e imposibil, fiindcă într-un joc de sumă nulă e imposibil ca ambele părți să câștige.

De-asta dreapta pro-capitalistă de la noi vrea anticorupție, dar refuză să discute tema sărăciei: într-un joc de sumă

nulă, așa cum își imaginează ea lumea, ar pierde dacă ar face-o (sau cel puțin ar câștiga mai puțin decât dacă ar ignora tabăra care vrea combaterea sărăciei).

Din același motiv, stânga românească a refuzat și refuză constant să se solidarizeze cu lupta împotriva corupției, dreapta naționalistă a refuzat și refuză constant să asculte ce are de spus partea progresistă a dreptei pro-capitaliste și a stângii – și așa mai departe.

Ca să rezum, toate cele trei viziuni (și hibridele formate până acum între ele) au aceeași structură. Toate trei interpretează lumea ca pe o ordine inegalitară, de tip ierarhic, susținută și replicată prin mijloace autoritare, și în care singura strategie posibilă de interacțiune e jocul de sumă nulă. În consecință toate trei sunt, pe fond, antidemocratice.

Indiferent de „carnea” pusă pe această structură, structura ca atare rămâne identică în toate cele trei cazuri.

Ei bine, găsesc că lucrul ăsta nu e deloc întâmplător. După părerea mea, el reflectă felul în care fiecare dintre noi ne raportăm la realitate și la ceilalți, deci spune ceva profund despre societatea românească în ansamblul ei (sau cel puțin despre acea parte a societății care dorește să influențeze politica și politicile publice).

Toate cele trei tabere au această structură pentru că, de fapt, așa suntem noi (socialmente și psihologiceste) construiți. Structura identică a viziunii celor trei tabere reflectă de fapt structura mentală și culturală a societății românești – și a fiecăruia dintre noi, în calitate de membri ai acestei societăți.

Ei bine, până nu vom reflecta profund la această structură mentală și culturală care ne caracterizează, și până când nu vom găsi în fiecare dintre noi puterea și inteligența să înlocuim structura asta cu una egalitară și deschisă, România nu va deveni o democrație, nu va prospera și nu va progresa.

Nu politicienii sunt de vină. De vină suntem noi și structura psihologico-culturală pe care ne construim viziunile și taberele.

P.S. La fel cum, în momentul de față, în România există două tabere ale dreptei – cea pro-capitalistă și cea naționalistă, pare că și la stânga ar exista două tabere: una mai radicală, și una moderată, semnificativ mai atentă la drepturi și libertăți. Rămâne de văzut totuși dacă această nouă tabără nu se construiește pe aceeași structură ca restul (ierarhie „noi” versus „ei”, autoritarism, joc de sumă nulă). Până acum cel puțin nu pare să apară diferențe notabile – de-asta am și vorbit de stânga locală în general, preferând să ignor diferența dintre stânga presupus radicală și cea presupus moderată. La urma urmei, în fiecare dintre cele trei tabere există radicali și moderați. Cu toate astea, structura rămâne aceeași, indiferent de tabără.